

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi - Journal of Social Sciences
 Cilt/Volume: 2006-1 Sayı/Issue: 12

SUÇUN SİYASAL DOĞASI ÜZERİNE ODAKLAŞAN KURAMLAR VE BU KURAMLARIN ELEŞTİRİSİ

Zahir KIZMAZ*

ÖZET

Bu çalışma, suçluluğun siyasal doğasını vurgulayan kuramların analizini konu edinmektedir. Kriminolojide, çatışma kuramları olarak adlandırılan bu kuramlar, suç olgusunu büyük ölçüde; iktidar/güç, sınıf, çıkar, hiyerarşi ve kapitalizm kavramları üzerinden çözümlenmektedirler. Burada, suç olgusunu bu kavramlar aracılığıyla açıklayan teoriler ele alınacak ve söz konusu bu teorilerin suç olgusunu ne düzeyde açıklayabildikleri sorunu irdelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çatışma kuramları, sol gerçekçilik, feminist kuramlar, güç-kontrol teorisi

ABSTRACT

THEORIES FOCUSING ON THE POLITICAL NATURE OF THE CRIME AND ITS CRITISM

The subject of this study is to deal with the analysis of theories emphasizing the political nature of the criminality. These theories, so-called conflict theories in criminology, solve the crime phenomena mostly through the power, class, interest, hierarchy and the concepts of capitalism. Here, the theories explaining the crime phenomena through these concepts will be dealt with (studied) and the question of at what level the mentioned theories could explain the crime phenomena will be analyzed.

Keyword: Conflict theories, left realism, feminist theories, power- control theory

1. GİRİŞ

Sosyolojik kriminoloji disiplini içerisinde ele alınabilecek teorileri genel olarak, konsensüs ve çatışma kuramları şeklinde iki ana başlık altında ele almak mümkündür. Bu iki yaklaşım, birbirleriyle çelişen iki temel varsayıma yaslanmaktadır. Konsensüs kuramlar; toplum içerisindeki unsurların birbirleriyle ahenkli ve istikrarlı bir bütün oluşturduğu varsayımını temel alırken, çatışma kuramları da; toplumsal kurumlar, sınıflar veya unsurlar arasında bir rekabeti veya

* Dr., Fırat Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, sosyoloji Bölümü.

çatışmayı öngörmektedir. Diğer bir deyişle; çatışma kuramları, toplumda değerler ve normlar arasında genel bir uzlaşımın veya uyumun varlığını ileri süren konsensüs yaklaşımın aksine toplumsal yaşamın, farklı gruplar arasındaki çatışma koşulları ile karakterize edildiğini ve bu nedenle toplumsallığın; güç, çıkar, hiyerarşi ve iktidar yapıları açısından analiz edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu çerçevede; toplumun değerler ve normlar etrafında oluşan ahenkli bir yapı olduğu varsayımını yadsımayan çatışma kuramları, suçluluğu büyük ölçüde; sosyal organizasyonun doğası, kültür, ekolojik etkenler, değerler ve kurumlar gibi unsurlar etrafında irdeleyen; sosyal ekoloji, sosyal gerilim, sosyal kontrol, alt-kültürel veya sosyal öğrenme gibi geleneksel suç kuramlarından önemli ölçüde farklılaşmaktadır.

Çatışma teorisyenleri, toplumdaki çatışma biçimlerini üç düzlemde formülleştirmektedirler: 1. Kültür çatışması, 2. Grup çatışması ve 3. Sınıf çatışması. Kültür çatışması yaklaşımı; davranışsal normlar arasındaki uyumsuzluğu, grup çatışması teorisi; elitlerin konumu ve onların siyasal gücü kullanma ile doğrudan ilintili olarak ortaya çıkan uyumsuzlukları, sınıf çatışması teorisi de; kapitalist toplumlarda sistematik yapısal eşitsizlikle birlikte ortaya çıkan güç/iktidar farklılıkları üzerine odaklaşmaktadır (Muncie, 2001: 48).

Çatışma kuramları; zengin- yoksul, alt sınıf-üst sınıf, egemen sınıf-yönetilen sınıf, kadın-erkek eşitsizliği gibi temel çelişkilere odaklaşan nitelikteki kuramlardır. Bu çalışmada söz konusu karşıtlıkları analiz ögesi olarak ele alan ve önde gelen çatışma kuramlarından olan; radikal/eleştirel, sol gerçekçilik ve feminist kuramlar ele alınacaktır.

2. KRİMİNOLOJİDE SOSYALİST GELENEK: KAPİTALİZM VE SUÇ İLİŞKİSİ

Çatışma kuramları, kriminolojide ilk olarak 1960'li yıllarda boy göstermeye başlamıştır. Kriminoloji disiplini açısından bu dönemin bir özelliği, sınıf ve suç ilişkisinin tartışılmaya başlandığı bir dönem olmasıdır. Bu dönemde bazı kriminologlar, özellikle orta ve üst sınıf tarafından işlenen suçların tümüyle istatistiklere yansımadığını belirterek, resmi suç istatistiklerinin sorgulanması gerektiğini ileri sürmüşlerdir (Bkz: Siegel, 2001: 262-263). Çatışma kuramcılarını önceleyen bazı teorisyenler (gerilim, alt-kültür, vb), suçluluğu büyük ölçüde bir alt-sınıf fenomeni olarak ele almışlardır. Bu teorisyenlere göre, alt sınıf kriminojenik bir sınıf özelliğini taşımaktadır. Alt sınıfa mensup bireyler tarafından işlenen suç oranlarının yüksek olmasının diğer bir dayanağı da o dönemlerdeki suç istatistikleridir. Bu istatistikler, orta ve üst sınıfa kıyasla alt sınıfın suçluluk oranını daha yüksek göstermektedir. Bazı kriminologlar, suç ve alt sınıf ilişkisini sorgulamaya başlamışlardır. Onlara göre, alt sınıf suçluluk oranının yüksekliği, bu sınıfa mensup bireylerin, orta ve üst sınıfa mensup bireylerine kıyasla daha çok istatistiklere yansımamasından kaynaklanmaktadır. Benzer biçimde, suçla mücadele eden birimlerin çalışmalarını, yoksul veya alt sınıfın yoğunluklu olarak ikamet ettikleri yerleşim yerlerinde yoğunlaştırmalarının da, alt sınıf suçluluğun istatistiklere daha çok yansımaya yol açmış olabileceği düşünülmektedir. Alt sınıf

ve suçluluk arasındaki bu odaklaşmanın zirve yaptığı dönemde, çatışma teorisyenleri, alt sınıfın daha çok suça eğilimli olduğunu ileri süren konsensüs kuramcılarının aksine dikkatlerini daha çok egemen sınıf üzerine odaklaştırmışlardır.

Sosyal çatışma kuramcılarının esin kaynağı, suç ile ilgili her ne kadar da kayda değer çözümler yapmamış olsa da, hiç kuşkusuz Marx'tır. Marx'tan ayrı olarak çatışmacı kriminologların, suç ve hukuka ilişkin yaklaşımları, modern toplumda sosyal eşitsizliğin doğası ve kaynakları üzerine çalışmalar yapmış Dahrendorf ve Mills gibi sosyologların yazılarından da önemli ölçüde esinlendikleri bir gerçektir. Çatışma teorilerine genel olarak bakıldığında, bu teorilerin suçluluğun özellikle siyasal doğası üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu nedenle bu kuramlar açısından ceza hukukunun oluşumu ve uygulanma biçiminin analizi büyük bir önem taşımaktadır (Williams III ve McShane, 1999: 160). Ceza hukukunun yanı sıra; sosyal ve ekonomik eşitsizlikler de, çatışmacı kuramların merkezi düzeyde çözümledikleri konular arasında yer almaktadır (Barlow, 1993: 504).

Sosyal çatışma kuramcıları suçluluğu irdelerken; suçun, sosyal sınıf ve sosyal denetim ile olan ilişkisini açıklamaya çalışmışlardır. Bu çerçevede; a) kriminojenik çevrenin yaratılmasında hükümetin oynadığı rol, b) kişisel ve grupsal güç ile kriminal hukukun oluşturulması/biçimlenmesi arasındaki ilişki, c) adalet sisteminde var olan önyargının yaygınlığı, d) kapitalist, özgür teşebbüse dayalı ekonomik yapı ile suç oranları arasındaki ilişki gibi konular, çatışma teorisyenlerinin en çok ilgilendikleri konular olmuştur (Siegel, 2001: 257).

Onlara göre gerçek suçluluk; ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, emperyalist yapı ve ilişkiler, iş koşulların güvenli olmayışı, çocukların yetersiz bakımı, çevre kirliliği, bir dış politika unsuru olarak savaş çıkırtkanlığı gibi faktörlerle ilintili olarak gerçekleşen eylem biçimleridir. Hırsızlık, gasp ve yaralama gibi suçlar ise, zayıf veya başkalarına muhtaç bir pozisyonda olanlar tarafından işlenen (crime of helpless) suçlardır. Çatışma teorisyenlerine göre hırsızlık, soygun v.b suçlar ise, gerçek suç davranışı olmaktan çok haksız koşulların yol açtığı bir öfkenin dışavurumudur (Siegel, 2001: 257).

Çatışma kuramcıları kendi aralarında; radikal veya eleştirel teorisyenler, sol gerçekçilik yaklaşımını savunanlar ve feminist kuramcılar gibi ekollere ayrılmaktadırlar. Bu kuramcılar arasında benzer/ortak yaklaşımların var olmasına rağmen bazı farklılıkların da olduğu bir gerçektir. Çatışma kuramcıları özellikle, gruplar arasındaki çatışma ve rekabetin suç ile olan ilişkisi üzerinde odaklaşırken, eleştirel/radikal kriminologlar da, kapitalist yapı ile suç ilişkisi üzerinde daha çok yoğunlaştıkları görülmektedir.

Çatışma kuramcılarına göre, hukuk oluşturma sürecinde çeşitli gruplar çıkarlarını korumak için birbirleriyle kıyasıya yarışa girmektedirler. Bu çerçevede, Quinney ve Chamblis gibi radikal kuramcılar suç tanımlamaların, kapitalist sınıfın çıkarlarını kollayan kriminal hukukla ilintili olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedirler. Diğer bir deyişle onlar, suç olgusunu kapitalizmin bir sonucu olarak görmektedirler (Hagan, 1991: 207).

Önde gelen çatışma kuramcıları arasında Vold, Sellin ve Turk gibi

kriminologlar bulunmaktadır. Vold (1958), toplumsal grupların kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için kendi aralarında bir rekabete tutuştuklarını ve bunun da gruplar arası bir çatışmayı yarattığını ileri sürmektedir. Ona göre, grupların farklı çıkarsal pozisyona sahip olmaları, onların sürekli bir çatışma içerisine girmelerine yol açmaktadır. Ayrıca, bu sınıfsal mücadele veya rekabet sürecinde, üst sınıfların kendi çıkarlarını gerçekleştirmek veya muhafaza edebilmek için siyasal denetim üzerinde bir baskı oluşturdıkları varsayılmaktadır. Bu müdahale, kriminal hukukun alt sınıf aleyhine bir sınıf önyargısı ile oluşmasına yol açmaktadır. Bu nedenle Vold, kriminal hukukun oluşum sürecinin sınıfsal bir nitelik arz ettiğini düşünmektedir (Williams III ve McShane, 1999: 165; Hagan, 1991: 196). Vold'un bu yaklaşımı, onun suç olgusunu grup çatışması ve siyasal organizasyon kavramları üzerinden çözümlendiğini göstermektedir. Yani ona göre suçluluk veya suç, gruplar arasında yaşanan mücadelenin/çatışmanın ve onun siyasal ve/veya hukuksal alana yansımalarıyla ilintili bir süreçtir.

Vold yaklaşımını örneklendirmek açısından, içkinin yasak edilmesi gerektiğini düşünenler ile içkinin üretiminden yana olanların çatışmasını vermektedir. İçkinin yasak edilmesini arzulayanlar, içki üretiminin engellenmesi gerektiğini arzularlar. İçki üreticileri ise, içki üretiminin doğal bir kazanç yolu olduğunu savunurlar. Bu nedenle, ona göre her iki grup ta kendi beklentileri ekseninde hukuk oluşturmak için lobi faaliyeti içerisine girmektedirler. Ancak bu çatışma sürecinde güçlü olan egemen sınıf, alt sınıfa kıyasla daha avantajlı ve güçlü bir pozisyona sahip oldukları için oluşan hukuk üst sınıfın beklentilerini karşılayacak şekilde gerçekleştirilmiş olmaktadır. Ayrıca Vold, suçun kanun koyucular tarafından güven altına alınmayan azınlık gruplar tarafından işlendiğini ileri sürmektedir. Ona göre çocuk suçluluğu ise, alt sınıfa mensup olan çocukların, zenginlerin ve güçlü olanların dünyalarına girmelerinin engellenmesi karşısında ortaya konulan bir tepki biçimidir. Bu çerçevede kriminalleşme kalıpları, siyasal grupların güç ve iktidar düzeyi ile ilişkilidir. Bazı suçlar ise, siyasal devrim ve protesto hareketlerinden kaynaklanmaktadır. Ona göre, yönetici ile işçi/yönetilen arasındaki çıkar anlaşmazlığı, ırkçı ve cinsiyetçi mücadeleler de suçluluk gerekçeleridir (Beirne ve Messerschmedt, 1991: 459-460).

Vold'un suç yaklaşımı; irrasyonel, kişisel ve şiddet davranışlarını yeterli düzeyde açıklayamamaktadır. Ancak kendisinden sonraki çatışmacı kuramcıların, kriminal hukukun oluşumu ile ilgili yaklaşımların geliştirilmesinde önemli düzeyde etkili olduğu bir gerçektir (Hagan, 1991: 196). Vold'un suçluluk modelinin temelinde, kriminal hukukun ayrıcalıklı ve güçlü sınıflar tarafından biçimlendirildiği ön yargısı yatmaktadır. Oysaki, günümüzde kriminal adalet ve hukukun oluşturulması süreci, büyük ölçüde bu tanımlamanın dışında gerçekleştirilmektedir. Kapitalist ve sosyalist mücadelenin belirgin olarak yaşandığı, kapitalist sömürünün veya olumsuzlukların yoğun olarak yaşandığı dönemlerde kriminal hukukun oluşturma biçimi ile ilintili oluşturulan bu yaklaşımlar, günümüzdeki suç gerçekliğini önemli ölçüde açıklamaktan uzaktır. Vold'un geliştirdiği suçluluk yaklaşımı büyük ölçüde kriminal hukuk sisteminin oluşum sürecinde odaklaşmaktadır. Suçla ilintili olan çarpık kentleşme, göç, sosyo-

kültürel değerlerin çözülmesi, aileye ilişkin yaşanan sorunlar, yetersiz veya yanlış sosyalleşme biçimleri, geleneksel değerlerin zayıflaması gibi unsurları burada göz ardı edilmiştir.

Sellin de, “Kültür Çatışması ve Suçluluk” adlı çalışmasında, kültürel çatışma ile suçluluk arasındaki ilişkiyi irdelemektedir. Ona göre, uygarlığın gelişmesi (artan endüstrileşme ve şehirleşme düzeyi), sosyal ve kültürel çatışma potansiyelini arttırmıştır. Aynı şekilde O, modern toplumları, grupsal rekabetin kızıştığı ve kişiler arası ilişkilerin zayıfladığı toplum olarak nitelermektedir. Modernleşmiş toplumlarda yaşayan bireyler, değersel ve kültürel bir çatışma yaşamaktadırlar. Modern toplumlara özgü olan bu değersel çatışma ve düzensizlik, suçluluğa neden olmaktadır. Sellin’e göre özellikle bireyi suça yönelten iki temel kültür çatışması vardır: Birincil kültür çatışması ve ikincil kültür çatışması. Birincil kültür çatışması, farklı kültürel normlar arasında bir uyumsuzluğun yarattığı çatışmadır. Bu da, bir grubun kendi hukukunu ve yaşam biçimini ötekileri de kapsayacak şekilde genişletmek istemesi veya bir kültürel grubun başka bir yere göç etmesi ile meydana gelir. İkincil kültür çatışması ise, ebeveyn (*parent*) kültüründeki farklılaşma ve eşitsizlik sürecinden kaynaklanmaktadır (Beirne ve Messerschmidt, 1991: 459).

Türk ise, insanların farklı yapılara ve çıkarlara sahip olduklarını ve bu farklılıkların çatışmaya yol açtığını ileri sürmektedir. Çünkü ona göre, farklı çıkarlara sahip bireylerin çıkar elde etme çabaları, çatışma ile sonuçlanmaktadır. O, benzer çıkarlara sahip olanların benzer gruplar oluşturduklarını ve bu grupların süreklilik arz eden çatışmayı gerçekleştirdiğini, bu çatışmanın zamanla rutinleştiği ve tabakalaşmaya yol açtığını belirtmektedir (Hagan, 1991: 196-197). Türk, otorite ilişkilerinin kaçınılmaz bir biçimde sosyal çatışmaya yol açtığını ileri sürmektedir. Bir anlamda ona göre, otoriteye sahip olanlar ile otoriteye tabi olanlar arasında sürekli bir çatışma vardır. Barlow’un da belirttiği gibi, Türk’un çalışmaları, ekonomik eşitsizlikten çok otorite ve güç ilişkileri üzerine odaklaşmıştır (Barlow, 1993: 507).

Bu teorisyenlerin yaklaşımlarına genel olarak bakıldığında; suç davranışı egemen grupların çıkarlarının bir sonucu olarak tanımlanan ve etiketlenme edimini içinde barındıran bir olgu olarak gözükmektedir. Diğer bir deyişle hangi davranışın suç olarak tanımlanacağı, üst sınıfın çıkarsal beklentileri ile koşutluk arz eder. Bu yaklaşımlar, kriminal hukukun egemen sınıfların, alt sınıfta olanları kontrol altında tutabilmenin bir aracı olarak işlev gördüğünü ima etmektedir. Bu nedenle çatışmacı kuramcılardan hareketle suçun varlığı veya yüksek düzeydeki oransallığı, toplumdaki çatışma ve tabakalaşma düzeyinin göstergesi olarak okunabilir. Aynı şekilde bu kuramlar açısından suçun engellenmesi ise, toplumdaki refahın eşit dağıtılması ve egemen sınıfın diğer gruplar üzerinde kurduğu egemenlik imtiyazından vazgeçmesine bağlıdır.

Marksist veya Radikal kriminoloji ise suçluluğu, kapitalist üretim biçiminin bir fonksiyonu olarak görmektedir. Bu kriminoloji, zengin ve yoksul sınıflarının oluşumunu, kapitalist sistemin ortaya çıkışı ile açıklamaktadır. Taylor, Walton ve Young tarafından yayınlanan “*The New Criminology*” (1981) adlı

çalışma, radikal kuramın etkili bir çalışmasını oluşturmaktadır. Radikal ve Marksist kriminoloji, suçluluğu beş temel kavram üzerinden analiz etmektedir: 1. Sosyal sınıf ve tabakalaşma, 2. Siyasal ekonomi, 3. Aile çözülmesi, 4. Ekonomik koşullar ve 5. Artı değer (Williams III ve McShane, 1999: 170).

Radikal veya Marksist kuramcılar arasında ise; Chambliss, Bonger, Quinney ve Gordon gibi önde gelen kriminologlar yer almaktadır. Chambliss kapitalizmin, bireyde tüketme arzusunun tetiklediğini ve suçluluğun bu kışkırtılmış arzudan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Paradoksal olarak; kapitalizm, bir yandan bireyleri tüketme yönünde kışkırtırken, diğer yandan da kışkırtılmış tüm arzu ve istekleri de eşit bir biçimde karşılayamamaktadır. Sonuç olarak, bireyler arasında tüketme açısından da bir eşitsizlik ortaya çıkmış olmaktadır. Bu çerçevede kapitalist sistem, gerek üretim gerekse de tüketim açısından bireylerin farklı imkanlara sahip olduğu bir sistemin adı olmaktadır. Sınıflı toplumlarda çatışmayı kaçınılmaz olarak gören Chambliss, diğer çatışmacı teorisyenler gibi suç davranışını önemli ölçüde, ekonomik ilişkilerin sömürgeci doğası ile ilintili olarak sınıf çatışması çerçevesinde ele almaktadır. Bu bağlamda suç, bireylerin içinde buldukları sosyal sınıf konumlarının bir sonucu olarak, içinde buldukları genel yaşam koşullarına tepki olarak gerçekleşmektedir. Chambliss, ceza hukukunu da egemen sınıfın çıkarlarını koruyan bir dizi kurallardan oluştuğunu ve suç davranışının da bir etiketlendirme sorunu olduğu noktasında ısrar eder. Bu nedenle Chambliss, suçun nedenlerini kültürel norm ve değerlerle açıklamaya yanaşmamaktadır. O, suç olgusunu hukuk ve onu uygulayanların siyasal ve ekonomik çıkarlarını koruyan devlet kavramı ile açıklar. Devlet kavramı da, ona göre egemen sınıfın çıkarsal amacına hizmet eden bir aygıttır (Walklate, 1998: 26-27; Chambliss, 1996: 224- 231). Chambliss'in yaklaşımına genel olarak bakıldığında, onun özellikle kapitalizm ile ilintili olarak ortaya çıkan yoksulluk üzerinde durduğu görülmektedir. Bu sebeple ona göre suç, bireylerin içinde buldukları sosyal konumlarına/sınıflarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ona göre, sosyalist toplumlar da, sınıf çatışması daha az gerçekleştiği için, suç oranları da bu toplumlarda düşük oranda gerçekleşmektedir.

Bonger de Chambliss gibi kapitalist toplumların diğer toplumlara kıyasla daha çok suça eğilimli olduklarını ileri sürmektedir. Bununla ilintili olarak Bonger, kapitalist yapı veya kapitalist ilişkilerin gelişmesi ile suç oranının artışı arasında bir ilişki görmektedir. Çünkü ona göre, kapitalist toplumda birey egoist veya sadece kendi çıkarını kollayan bir eğilim sergiler. Diğerkamlığın, egoistik eğilimlerle yer değiştirdiği kapitalist toplumlarda, içsel sınırlama/denetim zayıflamaktadır. Bu nedenle kapitalist toplumlarda hem burjuva hem de proletarya sınıfı, suça daha çok eğilimli olmaktadır. Ayrıca ona göre işçi sınıfı, çalışma koşulları ve karşılaştıkları muameleler karşısında suça daha çok eğilimli olmaktadır. Bonger, kapitalist toplumda var olan rekabet koşulları, hukukun egemen sınıfın çıkarlarını kollayıcı niteliği ve karın sürekli maksimize edilmesi gibi politikalarının da, ortaya çıkan suçlulukla ilintili olduğunu savunmaktadır. Özetle Bonger, egoist ilişkileri, kapitalist yapı ve hukuk oluşturma süreci ile ilintili olarak ele almaktadır. Ona göre, 1) yüksek suç oranları, kapitalist toplumlarda diğer toplumlara (sosyalist

toplumlara) kıyasla daha fazladır. 2) Suç oranı, endüstrileşme ile artış göstermektedir. 3) İşçi sınıfının suçluluğu, resmi suç kayıtlarına daha çok yansıtılmaktadır (Barlow, 1993: 510-511). Bonger'in görüşlerine bakıldığında, kapitalist toplumlar, egoistik değerler üzerine oturan ve bireylerin birbirlerinin gereksinimlerine ilgisiz oldukları toplumlar olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu toplumlarda, bireyler arasında çıkar ilişkisi gözetildiği için dayanışma düzeyi de düşüktür. Bu anlamda, kapitalizm sosyal bir sorumsuzluk biçimi olarak suç için önemli bir motivasyon kaynağı olmaktadır.

Quinney (1977) ise, "Sınıf, Devlet ve Suç" (*Class, State, and Crime*) adlı çalışmasında, sınıf eksenli analizler yapmaktadır. Quinney de suç olgusunu, büyük ölçüde kapitalizmin çelişkileri ve gelişen siyasal ekonomik yapı ile açıklamaktadır. O'nun çalışmaları, kapitalizmin gelişimi ile birlikte suçluluğun nasıl bir anlam veya boyut kazandığı sorunu üzerine odaklanmaktadır.

Quinney suçluluğun analizinin; kapitalist ekonominin gelişimi, üretim ilişkileri ve güçlerinin gelişimi, sınıflar arası çatışma/mücadele, kapitalist sınıfın kar elde etmek için tarihsel olarak kullandığı baskı ve tahakküm, kapitalist baskı altında olan bireylerin geliştirdikleri tepkileri (karşı koyma veya kabullenme) gibi hususları anlamak ve açıklamakla olanaklı olacağını ileri sürmektedir. Ona göre; hükümetlerin, şirketlerin ve kapitalistlerin baskısına maruz kalan bireyler tarafından işlenen suçlar vardır (Beirne ve Messerschmidt, 1991: 494).

Quinney de, suç olgusunu kapitalist toplumların eşitsizliği ve hukukun egemen sınıfın çıkarlarını koruyan niteliği ile açıklamaktadır (Hagan, 1991: 197-198). Quinney'e göre, kriminal adalet sistemi, güçlü olanların ihtiyaçlarını, beklentilerini yansıtmaktadır. Bireylerin geliştirdikleri davranış biçimi, güçlü olanların çıkarlarını tehdit etmeye başladığında veya bu çıkarlarla çatıştıklarında, adalet sistemini tekelinde tutan zenginler, onları suçlu olarak tanımlarlar. Özetle suç, güç ilişkilerinin bir fonksiyonudur ve kaçınılmaz olarak sosyal çatışmanın sonucudur. Bu kuram açısından bakıldığında; suçlular basit bir biçimde sosyal olarak uyumsuz bireyler olarak görülmemektedirler. Dahası onlar servet, statü ve hatta denetim gibi bir başarı ve alternatif arayışlar için mücadeleye giren bireyler olarak resmedilirler. Bu nedenle, hukuku ihlal edenler siyasal veya hatta devrimci olarak da görülmektedirler (Siegel, 2001: 264).

Quinney tarafından geliştirilen bu kuram yukarıda da belirtildiği gibi sınıf eksenli ve Marksist bir nitelik sergilemektedir. Diğer bir deyişle suç, bireylerin yaşam süresince karşılaştıkları yaşama ilişkin çelişkiler/sorunlar ile kapitalist sistemdeki organizasyon biçiminden kaynaklanmaktadır. Ona göre, sadece suça ilişkin tanımlar değil, aynı şekilde uygulanan ceza/suçlu hukuku da sınıf ilişkilerini yansıtmakta veya sınıf ilişkilerinin çelişkilerinden beslenmektedir (Barak, 1998: 196). Bu çerçevede Quinney, suç davranışının zayıf bir sosyalizasyon veya yetersiz bir kişilik sonucu oluşan bir davranış biçimi olarak ele almaktan öte, siyasal bir ifade olarak, normal bir kişilik davranışı olarak yorumlamaktadır (Walkate, 1998: 27). Bu nedenle Barak, Quinney tarafından formüle edilen kuramın, bireylerin suç işleme süreçlerini açıklamakta başarısız olduğunu belirtmektedir. Barak'a göre bu kuram, benzer sınıf yapılı ilişkiler sergileyen tüm bireylerin ve şirketlerin suç

işleme durumlarını da açıklayamamaktadır (Barak, 1998: 196).

Diğer bir Radikal suç teorisyeni olan Gordon da, suçluluğu; bireylerin kapitalist toplum içerisinde hayatta kalma mücadelesinin bir sonucu olarak tanımlamaktadır. Ona göre, ABD de bu yaklaşım biçimini veya rasyonaliteyi yansıtan üç tür suç biçimi vardır: Getto suçları, organize suçlar ve şirket (*corporate*) veya beyaz yakalı suçlar. Gordon'a göre bu suçlar; toplumdaki sosyal, ekonomik ve siyasal kaynakların eşitsiz dağılımının ve rekabetin yarattığı sosyal etkileşim biçimi sonucunda hayatta kalma, statü ve saygınlık kazanma şansını yansıtmaktadır. Burada, üç suç türü de, var olan farklı sınıflar temelinde açıklanmaktadır. Diğer bir deyişle; üst sınıfta olanların işlediği suçluluk ile alt sınıfın işlediği suçluluk sınıfsal bir özellik sergilemektedir. Örneğin; alt sınıftaki suçluluk yoksulluktan kaynaklanırken, üst sınıfa özgü suçluluk ta büyük miktarda paraya sahip alma veya sermayeyi kontrol etme anlayışından kaynaklanmaktadır (Barlow, 1993: 511-512).

Görüldüğü gibi, radikal kriminologlar da suçlu davranışı, kapitalist sistemin işçi sınıfa yönelik sergilediği zulüm ve aşağılayıcı tutum/bakışı çerçevesinde ele almaktadırlar. Fakir bireyin mevcut yapıya yönelik karşıt eylemi veya kendi yararına durumu değiştirme çabası kapitalist sınıf tarafından suç olarak görülmektedir. Bu çerçevede suç eylemi, kapitalist sisteme özgü olarak zengin sınıfın fakir sınıfı sömürmesinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (İçli, 2003: 530).

Çatışma ve radikal kuramcıların yaklaşımlarına genel olarak bakıldığında; yoğunluklu olarak adalet veya hukuk sistemi üzerinde odaklaştıkları görülmektedir. Bu çerçevede hukuk oluşturma biçiminin, egemen sınıfın çıkarlarından bağımsız oluşturulmadığı ve dolayısıyla sermayenin eşitsiz dağılımını yansıtan bir nitelik sergilediği yönündeki savlar, çatışmacı ve radikal kuramların ana ve ortak bir temasını oluşturmaktadır. Açıkçası bu iki yaklaşım da kriminal adalet sisteminin, kapitalist devlet yapısı ile ilintili olduğu noktasında ısrarcı davranmaktadır. Radikal kuramlarını çatışma kuramlarından farklılaştıran temel özellik ise; radikal kuramların kriminojenik unsurlar olarak ekonomik ve siyasal yapıyı analiz etmelerine karşın, çatışma teorilerinin de görece güçsüzlük/iktidarsızlık ile tabakalaşma faktörlerini ele almış olmalarıdır. Ayrıca; radikal veya çatışmacı teoriler, bireyin niçin suç işlediği sorunu üzerine odaklanan konsensüs kuramcılarının aksine bireylerin niçin suçlu olarak damgalandığı sorunu ile daha çok ilgilenmiş oldukları bir gerçektir.

3. SOL GERÇEKÇİLİK

Sol gerçekçilik (*left realism*), çatışmacı ve radikal kuramların bir eleştirisi olarak Lea ve Young'un çalışmaları ile ortaya çıkmış bir yaklaşımdır. Bu kuramcılar diğer çatışma kuramlarını oldukça basit, ütöpik ve bazı suçları ihmal ettiği gerekçesiyle eleştirerek sol bir çerçevede yeni bir suçluluk tanımını geliştirmişlerdir. Sol Gerçekçiler bu yaklaşım ile 1970'li yılların ortalarında geliştirilen sosyal demokrat politikaları ile birlikte hem suçun ciddi bir düzeyde irdelenmesini hem de onun denetim altına alınmasını hedeflemişlerdir. Bu kuram

özellikle kamuoyunun suç korkusu, sokak suçları, şiddet ve soygun (*burglary*) gibi suçlara yönelik bir yanıt oluşturma çabasını gütmektedir (McLaughlin ve Muncie, 2001: 236).

Sol gerçekçilik teorisyenleri, radikal ve çatışma kuramlarının suçun nedenlerini gerçekçi ve ikna edici bir çerçevede ortaya koyamadığını ileri sürmektedirler. Bu sebeple bu teorisyenler, suç olgusunun kaynaklarını, doğasını ve etkisini incelemektedirler. Sol gerçekçilik kuramın ana temasını, devletin baskıcı ve bürokratik unsurları kullanılmaksızın suç ve mağdurlaşmanın nasıl engellenebileceği sorunu oluşturmaktadır. Bu kuram da, diğer sosyal yapısal kuramlar gibi, alt sınıfın kriminojenik özellikler taşıdığı ileri sürer. Ancak bu perspektif sadece suç işleme açısından değil aynı zamanda, suça maruz kalma açısından da, alt sınıfın diğer sınıflara kıyasla daha çok potansiyel içerdiğini öngörmektedir. Diğer bir deyişle sol gerçekçilere göre, alt sınıfa mensup olan bireyler gerek suç işlemek gerekse de suçun mağduru olmak açısından diğer sınıflara göre daha dezavantajlı bir pozisyonu işgal etmektedirler (Barlow, 1993: 515).

Sol gerçekçilik kuramcıları da diğer Marksist kuramcılar gibi, suç olgusunu kapitalist sistemin sonuçları ile açıklamaktadırlar. Ancak bu teorisyenler, diğer kuramcılara kıyasla daha gerçekçi davranarak diğer ülkeler gibi sosyalist ülkelerde de suçun bir toplumsal sorun olarak var olduğunu kabul ederler. Kuramın önde gelen temsilcileri, suçun nedenleri olarak işsizlik ve yoksulluk değişkenlerinin yanı sıra başka faktörlerin de suçlulukta etkili olduğunu ileri sürmektedirler. Bir anlamda onlar, hem radikal hem de geleneksel suç kuramlarının bazı unsurlarını bir model altında uzlaştırmaya çalışmışlardır. Sol Gerçekçilik teorisyenlerin çalışmalarına bakıldığında, onların suç olgusunu; mağdur, suçlu, devlet ve cemaat (*community*) gibi dört değişken ile ilişkili olarak çözümledikleri görülmektedir (Williams III ve McShane, 1999: 172; Lea ve Young, 1996: 136-144).

Sol Gerçekçilik yaklaşımı, görece yoksulluk yaklaşımını çağrıştırmaktadır. Görece yoksulluk yaklaşımı; bolluk içindeki yoksulluk deneyiminin hoşnutsuzluğa yol açtığını ve bunun da suçun ortaya çıkmasında etkili olduğunu varsaymaktadır. Onlara göre denklem oldukça basittir: “Görece yoksulluk eşittir, hoşnutsuzluk. Hoşnutsuzluk da artı siyasal çözümün yetersizliği ile birlikte eşittir, suç” (Siegel, 2001: 274). Gerçekçilik kuramının diğer bir özelliği de, suç mağdurlarının korunması gerektiğini ifade etmiş olmasıdır. Bu kuram açısında bu nedenle suçun denetim altına alınması, toplumsal bir gereksinimin karşılanması anlamına gelmektedir. Onlar, polis ve mahkemeleri doğal olarak kapitalizmin bir kötülük unsuru olmaktan çok kamuoyunun güvenliği hizmetini gören kurumlar olarak değerlendirmektedirler. Ancak yine de onlar polisin güç kullanımını azaltmaları gerektiğini düşünürler ve bu konuda toplumun duyarlılığının artırılması gerektiğini arzularlar (Siegel, 2001: 274; Lea ve Young, 1996: 136-144). Bu çerçevede sol Gerçekçiler, suçun kontrol altına alınması için yeni politikaların geliştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Bu nedenle, Sol Gerçekçilerin önde gelen bir amaçları; sosyal adaletin gerçekleşmesi, adil ve intizamlı bir toplumun yaratılmasıdır (Williams III ve McShane, 1999: 172). Sol Gerçekçilerin, polis ve

mahkemeleri kapitalizmin bir unsuru olarak görmelerinin aksine suçla mücadelede etkili kurumlar olarak görmeleri, onları önemli ölçüde diğer çatışmacı veya eleştirel kuramcılardan farklılaştırmaktadır.

Bundan ayrı olarak sol gerçekçiler, suç ortaya çıkmadan veya suç işlenmeden önce bazı önlemlerin alınması gerektiğini düşünürler. Bu anlamda, önceden caydırıcılık (*preemptive deterrence*) yaklaşımını savunurlar. Bu yaklaşım, suçun polis güçlerinden önce elemine edilmesi veya azaltılmasını tanımlamaktadır. Çünkü bu yaklaşım, marjinalleşen gençlerin (kendilerini toplumun bir parçası olarak hissetmeyen ve suç işlemekle kaybedeceği hiçbir şeyleri olmadığını düşününler) sayısının azaltılması ile birlikte doğrudan suçun da azalacağını öngören bir yaklaşımı içermektedir (Siegel, 2001: 275)

Schwartz ve DeKeseredy gibi önde gelen Sol Gerçekçi teorisyenler de, sokak suçlarının gerçek olduğu ve alt sınıf içerisinde meydana gelen şiddet davranışlarının hukuk ve düzen vurgusunu haklı kıldığını belirterek, çetelerin hiçbir zaman Robin Hood rolünü yerine getirmediğini veya zenginden çalan devrimciler olmadıklarını ileri sürmektedirler. Dahası onlar, çete üyelerinin de “nihai kapitalistler” olabileceklerini belirtmektedirler (Siegel, 2001: 275). Bu çerçevede, suçun denetim altına alınabilmesi için Sol Gerçekçilik perspektifinin sadece radikal yaklaşımları değil, aynı zamanda gerilim teorileri, sosyal ekoloji ve diğer yaklaşımların argümanlarına da başvurdukları dikkat çekmektedir (Siegel, 2001: 275). Sol Gerçekçiler bu yaklaşımlarıyla da, diğer çatışmacı kuramcılardan ayrılmaktadırlar.

Sol Gerçekçilik yaklaşımına daha çok radikal teorisyenler tarafından eleştiriler yöneltilmiştir. Her şeyden önce onlara göre, bu perspektif, var olan hukuk ve adalet tanımlarını desteklemekle egemen iktidar/güç yapıyı meşrulaştırmış olmaktadır. Ayrıca eleştiriciler, sol gerçekçilerin günümüzdeki hapsedme gibi birçok kurumlar ile eylem ve düşünce kalıplarını savunup savunmadıklarını sorgulamaktadırlar. Sol Gerçekçiler de, diğer çatışmacı kuramcılara yönelik olarak sosyalist devletlerinde de; polis güçleri veya hukuk ile adalet sistemlerinin var olduğunu belirtmektedirler. Onlar, kriminal kodların/kanunların gerçekte kamuoyunu temsil ettiklerine inanmaktadırlar (Siegel, 2001: 275). Ayrıca bazı kuramcılar da, Sol Gerçekçilik yaklaşımının bazı çelişkiler içerdiği gerekçesiyle eleştirmektedirler. Bu eleştiricilere göre, Sol Gerçekçilik teorisyenleri bir yandan, suçla mücadele edebilmek için (özellikle işçi sınıfına karşı işlenen suçlar) devletin daha güçlü olmasını arzularlarken, paradoksal olarak aynı şekilde de devletin bireylerin yaşamalarına daha az müdahale etmelerini istemektedirler. Onlara göre bu bir çelişkidir. Ayrıca, Sol Gerçekçilerin daha çok işçi sınıfına karşı işlenen suçlar üzerinde odaklaşarak, beyaz yakalı ve devlet suçlarını ihmal ettikleri hususu da belirtilen başka bir eleştiriye oluşturmaktadır. Sol Gerçekçilerin, kriminal adalet uygulamalarının kökten değiştirilmesinin yerine gözden geçirilmesi veya reforme edilmesini önermeleri de, diğer eleştiriciler tarafından, kuramın diğer geleneksel suç kuramlardan çok az bir farkı olduğu şeklinde yorumlanmasına yol açmıştır. Feministler de sol gerçekçilik yaklaşımını, “cinsiyet körü”, “cinsiyet önyargılı” olmakla suçlamaktadırlar (Bohm, 1997: 131).

4. FEMİNİST PERSPEKTİF: CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE SUÇ

Son olarak burada kısaca değinilecek kuramlardan bir de feminist yaklaşımlardır. Feminist kuramcılar, kriminoloji disiplininin erkek bakış açısını yansıttığı gerekçesiyle eleştirmektedirler. Bu çerçevede Morris (1987), kriminoloji biliminin, sadece erkek davranışı ve onunla ilgili konular ile ilgilendiğini ve bu nedenle kadın olgusunu dışarıda bıraktığını vurgulamaktadır (Einstadter v.d., 1995: 259).

Feminist teorilerinin dikkat kesildikleri üç temel alan vardır: 1. kadının mağdurlaşması 2. suçtaki cinsiyet farklılıkları 3. cinsiyet yapılı adalet sistemi veya kadın ve kızların adalet sisteminde farklı muameleye konu olduklarına ilişkin hususlar. Burada, feminist kuramların cevabını aradığı iki temel soru vardır: 1. Erkek suçluluğunu açıklayan kuramlar, kadın suçluluğunu açıklayabilir mi? 2. Niçin kadınlar, erkeklere kıyasla daha az suç işlemektedirler (Bohm, 1997: 133)

Her şeyden önce feminist teorisyenler, sadece erkek suçluluğunu formüleştiren kuramların, kadın suçluluğunu da açıklayacak şekilde bir genelleştirilmelerinin önemli bir eleştiri konusu yapmaktadırlar. Çünkü onlara göre, suç kuramları büyük ölçüde erkek ve erkeklik olgusunu yansıttıkları için, kadın suçluluğunu açıklamaktan yoksundur. Bu kaygı, diğer birçok alanda olduğu gibi kriminolojik alanında da kadın araştırmaları ile ilgili çok sayıda araştırmanın yapılması için kışkırtıcı bir rol oynamıştır. Bu çerçevede, çok sayıda feminist araştırmacı; cinsiyet temelinde farklılaşan suç oranları, suçun nedenleri, erkek ve kadınların sosyalleşme biçimleri, kadın mağdurları gibi konular üzerinde yoğunluklu olarak odaklandıkları görülmektedir. Feminist kuramcılar tarafından gerçekleştirilen bu çalışmalara bakıldığında, suçluluğu büyük ölçüde, ataerkil yapı ve cinsiyetlerin sosyalleşme biçimleri ile ilintili olarak ele aldıkları dikkat çekmektedir.

Feminist teorisyenler, kendi aralarında Marksist ve Radikal Feministler şeklinde ikiye ayrılmışlardır. Marksist Feministlere göre, post endüstriyel toplumda cinsiyete ilişkin kriminal davranış kalıpları, ekonomik ve sosyal çatışma tarafından yaratılmaktadır. Özellikle iş alanında erkeklerin kadınlar üzerinde ekonomik ve sosyal bir denetim kurduklarını ileri süren bu kuramcılara göre, kadınlar erkekler tarafından hem ailede hem de iş alanında marjinalleştirilmektedirler. Kadın suçluluğunun düşük alanda gerçekleşmesinin nedeni de onlara göre bu marjinalleşme veya baskılanma süreciyle ilintilidir. Çünkü kadınların toplumsal yapı içindeki konumları, erkeklere kıyasla oldukça sınırlıdır. Bu çerçevede, örneğin kadınlar, beyaz yakalı ve ekonomik suçları daha az işlemelerinin nedeni, onların bu suçları işleyecek bir pozisyonda olmamalarından veya bu imkanlara daha az sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Bir anlamda kapitalist sistemin ataerkil doğasından dolayı kadınlar suç işleme olanakları açısından sınırlandırılmış bir konuma sahiptirler. Çünkü kapitalizm, toplumsal konumlanma içerisinde erkekliğe kıyasla kadın olgusuna daha az vurgu yapmaktadır. Bu durum da, kadının kendini daha güçsüz ve zayıf hissetmesine yol açmaktadır. Bu güçsüzlük de, kadınların daha az suç işlemesine veya işledikleri suçların ciddi olmayan suçlar (şiddet içermeyen, uyuşturucu alma gibi kendini yıkıcı nitelikte olması vb.) şeklinde

gerçekleşmesine yol açmaktadır. Ayrıca bu kuramcılara göre, toplumsal yapı tarafından pekiştirilen bu güçsüzlük duygusu aynı şekilde kadınların daha çok şiddet davranışının/suçlarının mağdurları olmalarına neden olmaktadır. Radikal Feministler de kadın suçluluğunun nedenlerini; toplumsal yapı tarafından kadınların itaatkar olarak tanımlanmış olmaları, ataerkil yapı, erkek saldırganlığı ve erkeklerin kadınları kontrol altında tutma stratejilerinden kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Aynı zamanda onlar kadınların yaşam biçimlerini şekillendiren sosyal unsurları analiz etmelerinin yanı sıra erkeklerin sosyalleşme biçimlerini, kadının sömürülmesi ve kadınlara yönelik gerçekleştirilen saldırgan eylemlerin nedenlerini de analiz etmektedirler (Siegel, 2001: 275-276). Özellikle feminist perspektif ekseninde son dönemlerde çok sayıda araştırmanın yapıldığı bir gerçektir. Bu çerçevede erkek saldırganlığının, bir toplumsal öğrenme süreci olduğunu belirten ve bu nedenle ataerkil yapıyı analiz eden araştırmaların sayısında gözle görülür bir artış dikkat çekmektedir. Örneğin Scully (1990), tecavüz olgusu ile ilgili araştırmasında, tecavüz suçunda suç mağduru olan kadının erkek bakış açısıyla araştırılmasını eleştirmektedir. Ona göre, tecavüz suçu ataerkil toplumda üretilen güç dengesizliği ekseninde ele alınmalıdır. Yani feminist/sosyo-kültürel modeli önermektedir (Scully, 1994).

Sadece cinsiyet farklılığı üzerine odaklanan feminist kuramların, kadınlar arasındaki -örneğin siyah ve beyaz kadın arasındaki- suçluluğu açıklamada başarısız olduğu görülmektedir. Sol Gerçekçilik yaklaşımında da olduğu gibi feministler arasında da devletin rolü ve gücü konusunda bir anlaşmazlık varlığı dikkat çekmektedir. Bazıları devletin, kadınları kötü muamelelere karşı koruyabilen bir aygıt olarak değerlendirirken, bazıları da devletin bu şartlarda güçlü olmasının, kadınların daha çok rahatsız edilmeleri veya taziz edilmelerine yol açacağını düşünmektedirler (Bohm, 1997:134).

5. GÜÇ - KONTROL TEORİSİ

Cinsiyetler üzerindeki suçluluk üzerine odaklanan kuramlardan biri de, Hagan ve meslektaşları tarafından geliştirilen, Güç Kontrol (*power-control*) teorisi. Radikal feminist perspektif olarak da nitelendirilen bu yaklaşım, cinsiyetler arasındaki oransal suç farklılığını, toplumun hem ataerkil hem de sınıfsal yapısı ile açıklamaktadır. Hagan, kadının aile içerisindeki konumu veya kadın üzerinde oluşturulan kontrol biçiminden/düzeyinden hareketle kadın suçluluğunu açıklamaktadır. Ayrıca Hagan, bir bireyin iş alanında sahip olduğu pozisyonun, aile içindeki ilişki tarzını biçimlendirdiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle ona göre, kadın ve erkek arasındaki oransal suç farklılığı, güç biçiminin analizi ile ancak mümkündür (Einstadter ve Henry, 1995: 304; Hagan vd., 1987: 788-815). Bu yaklaşım biçimi Hagan'ın, suç ve suçluluk oranını; sınıf pozisyonu (güç) ve aile fonksiyonları çerçevesinde ele aldığını göstermektedir (Siegel, 2001: 227).

Hagan, ebeveynlerin iş yerindeki konumlarının, aile içerisindeki erkek çocuk ve kızlarının sosyalleştirme biçimlerine yansıdığını ileri sürmektedir. Çünkü ona göre, aile içerisinde ortaya çıkan cinsiyetçi roller, güç ilişkilerinden bağımsız

değildir. Diğer bir deyişle, Güç Kontrolü kuramı, erkek çocukların kız çocuklarına oranla daha az kontrol altında tutulduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle, kız çocukların sosyalleşme biçimleri erkek çocukların sosyalleşme biçiminden farklılık arz etmektedir. Özellikle sosyalleşme süreçlerinde; erkek çocuklar daha fazla risk alacak şekilde sosyalleştirilirken, kız çocukları ise erkek çocuklara kıyasla daha fazla denetime tabi tutulmaktadır. Kız çocukların sosyalleşmelerinde bu korumacılık ve aşırı denetim tarzı, onların daha az suç işlemlerine neden olmaktadır. Aynı şekilde, erkek çocuklarının kız çocuklara oranla daha çok suç işlemelerinin nedeni de, erkeklerin daha fazla risk alacak şekilde yetiştirilmelerinden kaynaklanmaktadır. Bundan ayrı olarak bu kurama göre annenin, kız çocuklarının sosyalleşmesinde etkin rol alması, cinsiyet eksenli bir iş bölümünün gelişmesinde de etkili olmaktadır (Barak, 1998: 202; Hagan, 1988: 149; Hagan vd., 1987: 788-815; Einstadter ve Henry, 1995: 304-305). Ebeveynlerin dominant olma durumlarına göre veya güç ilişkilerinden hareketle cinsiyetler arasındaki suçluluk düzeylerini açıklayan Hagan, ataerkil ve eşitlikçi ailelerde, ebeveynlerin çocuk denetimlerine ilişkin tutumlarının farklılık arz ettiğini belirterek, suçluluk oranlarının da bu duruma bağlı olarak bu iki aile yapısında farklılaştığını ileri sürmektedir. Ona göre eşitlikçi ailelerde, erkek ve kız çocuklarının suçluluk oranı, birbirine yakın bir oranda gerçekleşmektedir (Barak, 1998: 202, Hagan 1988: 155; Lilly vd., 1995: 105).

Güç Kontrolü kurama yönelik bazı eleştiriler gerçekleştirilmiştir. Bu kurama eleştiri yapanlardan biri olan Messerschmidt, iş yerindeki otorite biçiminin, ailedeki otorite biçimi olarak okunamayacağını belirtmektedir. Curran ve Renzetti (1994)'ye göre ise bu teori, özellikle ırk ve etnisite arasındaki farklılıklar ile çocuk-ebeveyn ilişkisinin niteliği örneğinde olduğu gibi, aile yapıları arasındaki önemli sınıfsal farklılıkları gözden kaçırmaktadır. Bu çerçevede, Jensen ve Thompson (1990) da, alt sınıf kategorisine kıyasla yüksek sınıfta erkek-kadın suçluluğu arasında büyük farklılıklar saptayamazken, beyaz ile siyah kesim arasında oransal farklılığı saptayabilmiştir (Einstadter ve Henry, 1995: 306). Singer ve Levine de (1988), Hagan'ın öngörüsünün aksine, ataerkil aile yapısına kıyasla eşitlikçi nitelik sergileyen aile yapılarında; kız ve erkek çocuklar arasında ebeveyn kontrolü, risk alma ve suçluluk açısından önemli düzeyde farklılıkları saptamıştır. Dahası bu araştırmada, eşitlikçi aile yapılarında annenin, ataerkil ailedeki anneden daha fazla denetim uyguladığı bulgusu elde edilmiştir (Einstadter ve Henry, 1995: 306).

6. KURAMLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE SONUÇ

Çatışma kuramcıları toplumun, ortak değerler üzerinde oydaşım sağlanmış ahenkli bir bütünden çok, farklı gruplar/bireyler arasında yaşanan çatışma veya rekabet koşulları ile karakterize edildiğini varsaymaktadırlar. Bir anlamda onlara göre, toplum konsensüsten çok çatışma ile karakterize edilen bir gerçekliktir. Genel olarak çatışma veya Marksist kuramlara bakıldığında, bu kuramların suç olgusunu; devlet, eşitsizlik, sınıf, iktidar, kapitalist yapı, hukuksal yapı veya ceza politikaları ile insan hakları ekseninde çözümledikleri görülmektedir.

Çatışma teorisyenleri, fonksiyonalist kuramcıların aksine, hukuk yapma

veya kriminal adalet sistemi ile de yakından ilgilenmişlerdir. Onlara göre, kapitalist toplumlarda, ayrıcalıklı ve imtiyazlı konumda olan üst sınıf, kendi egemen pozisyonu devam ettirmek veya çıkarsal amaçlarını korumak/gerçekleştirmek için, kriminal tanımlamaya müdahale etmekte veya ceza politikasını belirlemede etkili olmaktadır. Bir anlamda çatışma kuramcıları; kriminalleşme ve kriminal hukuku, sosyal çatışmanın doğası ile açıklamaktadırlar. Sosyal çatışma ise onlara göre, güç ve otoritenin doğası ile yakından ilintilidir. Bu yaklaşımlar çatışma kuramlarının, temelde suçun siyasal doğası ve kriminal hukukun oluşumu ve uygulanması konuları üzerine odaklandığını göstermektedir. Bu da onların, suçluluğun oluşumunda bireysel faktörlere, hukuk oluşturma biçimine kıyasla daha az ilgi gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Çatışma kuramları, sosyal eşitsizliğin; bireyleri hırsızlık ve soygun gibi suçlar işlemeye zorladığını varsaymaktadır. Aynı şekilde bu yaklaşımlar; yaralama, cinayet ve uyuşturucu kullanma gibi suçların temelinde bireylerde oluşan öfke, engellenme ve kızgınlık gibi duygu durumlarını görmektedir. Her ne kadar bazı araştırma bulguları, suç oranlarının yoksulluk ve ihtiyaç göstergelerine göre değişkenlik arz ettiğini ortaya koysa da, suç oranlarının ekonomik düzey, bozulan yaşam koşulları ve görece ekonomik yoksunluk gibi sosyal eşitsizlik gibi göstergelerle güçlü bir biçimde ilişkili olduğu da bir gerçektir (Siegel, 2001: 264)

Radikal ve Marksist kriminolojinin, suç olgusunu çözümlerken temel olarak 5 kavram üzerinde odaklandığı görülmektedir: Sosyal sınıf ve tabakalaşma, siyasal ekonomi, aile çözülmesi, ekonomik koşullar ve artı değer (Williams III ve McShane, 1999: 170). Çatışma kuramcılarının yaklaşımlarını şu şekilde özetlemek mümkündür 1) suç olgusu, kapitalizmin çelişkileri ve gelişen siyasal ekonomik yapı ile ilintilidir. Bu nedenle suç olgusunun analizi, kapitalizmin ve sınıf çatışmasının analizini gerekli kılmaktadır. 2. Suç olgusu, bir tanımlama biçimidir. Diğer bir deyişle, ceza hukuku egemen sınıfın çıkarlarını koruyan bir format içerdiği ve suç davranışının da bir etiketlenme sorunu olduğu varsayılmaktadır.

Çatışmacı teorisyenlerin yaklaşımlarına genel olarak bakıldığında, bazı ortak yanlarına rağmen belirli konularda da kendi aralarında uzlaşamadıkları görülmektedir. Örneğin; Bonger sosyalist ekonomilerin egemen olduğu toplumların yapısının altruistik diğer bir deyişle bencil olmadığını belirterek buradaki suçluluğun düşük düzeyde seyredebileceğini ileri sürmektedir. Austin Turk ise, bu yaklaşımı eleştirmektedir. Ona göre, maddi ihtiyaçlardan çok statü ihtiyaçlarının öne çıktığı günümüzde, sosyalist toplumların kapitalist toplumlardan bu yapıyı ortaya koyacağına inanmak için hiçbir nedenin olmadığını belirtmektedir (Regoli ve Hewitt, 1997: 254).

Jackson Toby'e göre de, çoğu suçlar sadece hayatta kalmak için işlenmemektedir. Çoğu suçlar, daha fazla kazanç veya lüks bir hayat için de işlenmektedir. Bu nedendir ki, sosyal sınıf ve suç ilişkisi arasındaki ilişki tartışmalı konular içerisinde yer almaktadır. Ayrıca çatışma kuramları, test edilme olanağı olmayan tarihsel ve kuramsal varsayımlara dayanmaktadır. Francis Allen ve David Shichor de, çatışma kuramlarının; çocuk suçluluğunun siyasal ve ekonomik doğasını aşırı düzeyde basitleştirdiği (*oversimplify*) gerekçesiyle

eleştirmektedirler (Regoli ve Hewitt, 1997: 254).

Çatışma teorisi, dikkatini çatışmanın doğası ve ötekileri kontrol eden veya düzenleyen toplum içindeki bir grubun veya gücün kullanımına odaklaştırmaktadır. Oysaki suç oranları ile çıkar grupları arasında her zaman bir ilişki bulmak mümkün olmayabilir. Akers'in de ifade ettiği gibi çoğu suçlar sadece grup çatışması ile açıklanamaz (Regoli ve Hewitt, 1997: 255).

Konsensüs teorilerinde; hukuk, çoğunluğun değerini temsil eden ve adil bir toplumu yaratmak amacını güden bir tanımlama ile ele alındığı için, bu yasal tanımlamalara karşı gelen suçlular da bu düzeni ihlal eden bireyler olarak görülmektedir. Çatışma kuramcılarına göre ise kriminal hukuk, egemen sınıfın etkinliğini sürdürmek için kullandığı bir silahtır. Burada güçlü olanların, fakir ve yoksul kesim üzerinde oluşturduğu baskılama mekanizmalarından söz edilmektedir. Bu nedenle çatışma kuramı, suçun konsensüs varsayımlarını ret etmektedir. Bazı kriminologlar bu yaklaşımı eleştirerek, onun yerine, suçluluğu yoksulluk ve umutsuzluktan (*hopelessness*) çok, aç gözlülük ve egoistik gibi duyguların daha çok etkili olduğu veya motive edici olduğu şeklinde varsayımlar içeren rasyonel tercih kuramını önermektedirler. Bazı eleştirmeciler de, suç ile ekonomik koşullar arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu ileri sürerek kuramı eleştirmişlerdir. Onlara göre suç yoksulluk ve sınıf çatışmasından çok, kişisel ihtiyaçlar, sosyalleşme ve diğer faktörlerle daha çok ilişkili bir değişkendir. Ayrıca kriminal adalet sistemi, iyileştirme programları, kriminal mahkeme yargılaması da çatışma kuramının öngördüğü şekilde, her zaman bir sınıf ve ırk önyargısını içermemektedir. Bundan ayrı olarak yapılan kros-kültürel araştırmalar da, serbest piyasanın daha az rekabetçi bir ekonomik model ile yer değiştirdiği durumda bile, suç oranlarında bir azalmanın meydana gelmediğini ortaya koymuştur. Örneğin, serbest piyasanın sosyalist sistem ile yer değiştirdiği Tanzanya'da suç oranlarında bir düşme gözlemlenmemiştir. Dahası bu ülkede, suç oranları artma eğilimi göstermiştir (Siegel, 2001: 265-266)

Çatışma teorisi, kriminal suçlular arasındaki bireysel farklılıkları ihmal ettiği için eleştirilmektedir. Ayrıca eleştirmenler çatışma kuramlarının, insanların görece güçsüzlüğe (*relative powerlessness*) nasıl tepki verdiği konusundaki değişkenleri ihmal ettikleri gerekçesiyle de eleştirmektedirler (Bohm, 1997: 120-121).

Marksist ve çatışmacı yaklaşımların suçluluğu, büyük ölçüde kapitalist yapı ve sınıf çatışması ekseninde ele almaları, oldukça yetersiz bir açıklamadır. Çünkü, toplumda kapitalist yapı veya sınıf olgusu ile ilişkili olmayan çok sayıda suç olayları işlenmektedir. Özellikle suç olgusunun analizinde bireysel özelliklerin (kişilik bozuklukları, düşük zekaya sahip olma, sinirlilik v.b), yerleşim yerinin nitelikleri (uyuşturucu, fuhuş, ahlaki kayıtsızlık vb. gibi sapkın davranışların yoğun olarak gerçekleştiği çöküntü veya kriminojen alanların olup olması), kültür ve dinsel yapı, toplumdaki enformel ve formel denetim unsurlarının etkinliği gibi çok sayıda değişkenin suçta etkili olduğu bilinmektedir.

Klockar, Marksist yaklaşımları; ideolojik varsayımlar içerdiği (ve bu nedenle bilimselliği tartışmalı olduğu), iyi bir hukukun olamayacağına olan

inançları, her şeyin sorumlusu olarak kapitalist sistemi suçlamaları, işadamları ve politikacıları her zaman güvenilmeyen insanlar olarak lanse etmeye çalışmaları, adalete ilişkin tüm problemlerin sınıfların ekonomik çıkarlarıyla gümeye gittiğini iddia etmeleri, sosyalist ülkelerdeki kriminal eylemleri görmezlikten gelmiş olmaları gibi açılardan eleştirmiştir (Hagan, 1991: 201-202).

Toby'nin iddia ettiği gibi çoğu hırsız, yaşam mücadelesi vermelerinin aksine lüks bir yaşam içinde yaşamaktadırlar. Ayrıca ona göre suç, tüm sosyal düzeydeki bireyler tarafından işlenebilmesine karşın görece dezavantajlı durumda olanlar tarafından daha çok işlendiği bir gerçektir. Ayrıca Toby, zenginler tarafında işlenen suçların yoksullar tarafından işlenen suçlara kıyasla daha çok kayda değer olduğu yönündeki düşüncesi de tartışılmaktadır. Kluckar da, Marksist kuramcılarının sosyalist toplumlarda meydana gelen çatışma ve sosyal problemleri görmezlikten geldiğini ifade etmektedir. Ayrıca Marksist teorisyenler, Japonya gibi yüksek düzeyde kapitalistleşmiş toplumlarda suç oranının düşük düzeyde gerçekleşmesini de açıklayamamaktadır. Marksist yaklaşım, bütün davranışların sorumlusu olarak kapitalist sistemi görmeleri bu nedenle eleştirilmektedir (Siegel, 2001: 274)

Bundan ayrı olarak, kapitalizm ile suçluluk arasında kurulan bağlantı, suçluluğun büyük ölçüde bir alt sınıf fenomeni olarak değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Marksist perspektif, olumsuz gelişmeleri önemli ölçüde alt-sınıf ve üst-sınıf karşıtlığının sonucu olarak görmektedir. Bu nedenle Marksist teorisyenler, alt sınıfın suçluluk düzeyinden üst sınıf veya kapitalist yapıyı sorumlu tutmaktadırlar. Ancak suç olgusunu, sadece bir alt sınıf fenomeni veya kapitalist faktörle ilintili olarak değerlendirmek mümkün değildir. Özellikle sınıf ve suç ilişkisini irdeleyen araştırmaların bulgularının, bu konuda çelişkili sonuçlar ortaya koyduğu bir gerçektir (Bkz: Maguire, 1997: 176; Hagan, 1985: 115; Farrington, 1997: 390; Croall, 1998: 9-10; Livingston, 1996: 18).

Çatışma kuramcıları, adalet sisteminin önyargılı bir içerime ve uygulamaya sahip olduğu ve bu sistemin üst sınıfın/zenginlerin çıkarlarını kollayan bir formatta olduğunu ileri sürmektedirler. Ancak bu konuda yapılan araştırmalar, çatışma kuramcılarının öngörülerinin haklılığını her zaman desteklemediği bir gerçektir (Siegel, 2001: 281).

Shoemaker (1990: 237) kapitalizm ile suçluluk arasında kurulan ilişkiyi şu üç noktada sorunlu bulmaktadır: 1. Orta ve üst sınıfa mensup çocuklar arasında işlenen suçluluğun yaygınlığı, 2. Çocuklar arasında ekonomik ve işgücü statüsüne olan ilginin görece yoksunluğu, 3. Kapitalizm ve kurumsal veya demokratik koşullar arasında kendiliğinden gerekli bir bağlantının yokluğu.

Çatışma kuramlarının suçu, bir ahlak sorunu olmaktan çok, büyük ölçüde bir hukuk sorunu olarak görmeleri de eleştirilebilir. Bu çerçevede; çatışma kuramları, suçun meydana gelmesinde güvenlik ve korumaya ilişkin faktörleri görmezden gelmeleri, cinsiyet ve mağdurun rolünü ihmal etmeleri, normatif yapının suçluluktaki etkisini küçümsemeleri gibi açılardan da eleştirilebilir.

Radikal kuramlar, suç olgusundan öte denetim üzerinde daha çok odaklanmış olmaları ve ayrıca suçluların haklarını daha fazla öne çıkarmaları nedeniyle de eleştirilmiştir. Hapishane yönetimi, gözaltında ölümler, yargılama

enasında ırk ve cinsiyet ayrımcılığı, polis ve adli yargılama v.b konular, bu kriminolojinin çalışma konularını oluşturmaktadır (Marshall, 1999: 178). Radikal kuramcılar, suç olgusunu da bir siyasal devrim unsuru olarak ele almışlardır. Bu anlamda suç, toplumdaki ve siyasal yapıdan duyulacak bir hoşnutsuzluk gerekçesi ve kaynağıdır.

Radikal kuramlarının temel zaaflarından biri de, suçluları siyasal ve ekonomik eşitsizliklerin sonucu olarak onları mağdur bir pozisyonda resmetmiş olmasıdır. Bu nedenle de bazı radikal teorisyenler, sosyalist bir devrim için gerekli olan militan karşıtlığını zayıflatacağı gerekçesiyle de, kriminal adalet sisteminde yapılacak kısa vadedeki reformlara bile karşı çıkmışlardır (Barlow, 1991: 514). Suç olgusunun önemli ölçüde hukuksal bir tanım olduğu hususu kabul edilebilir. Ancak suçluluğun diğer kültürel, sosyal ve bireysel kaynaklarının göz ardı edilmesi, bu kuramların son derece sığ ve yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bu kuramlar, bütüncül bir suç yaklaşımını/modelini ortaya koymaktan yoksundur.

Marksist araştırmalar, ampirik olan gerçekleştirilen ve bu nedenle doğrulanabilen araştırmalar değildir. Bu nedenle test edilme olanakları nerdeyse yok gibidir. Bu sebeple Marksist araştırmalar istatistiksel, kesin ve metodolojik olmaktan çok hümanistik, durumsal, tanımlayıcı ve analitik nitelikte araştırmalardır (Siegel, 2001: 271). Her şeyden önemlisi, Çatışmacı veya Marksist kuramcılar büyük ölçüde, "siyasal suçluluk" üzerinde odaklandıkları için, onların suçluluk çözümlenmeleri oldukça yetersiz kalmak durumundadır.

Genel olarak bakıldığında, suçun nedenlerini açıklamada çatışma perspektiflerinin konsensüs kuramları kadar başarılı olamadıkları görülmektedir. Suç olgusunu önemli ölçüde; kapitalist yapı, sınıf çatışması, hiyerarşik yapı, kriminal hukuk ve devlet gibi kavramlar etrafında çözümleneyen çatışma veya radikal kuramları; konsensüs kuramlarının suç değişkenlerinin çoğunu görmezlikten gelmişlerdir. Bu durum da, çatışma kuramının suç olgusunu başarılı bir biçimde çözümlenemediği sonucunu doğurmuştur. Bu nedenle konsensüs suç kuramlarının varsayımlarını içermeyen bir kriminoloji yetersiz kalmak zorundadır. Çünkü, toplum sadece, çatışan bir yapı değildir. Toplumun denge ve istikrar yanı da olduğu- belki çatışmadan da fazla- bir gerçektir.

KAYNAKÇA

- Barak, Gregg (1998), **Integrating Criminologies**, USA: Allyn and Bacon.
- Barlow, Hugh (1993), **Introduction to Criminology**, USA: Harper Collins.
- Beirne, Piers ve James Messerschmidt (1991), **Criminology**, USA: Harcourt Brace Pub.
- Bohm, Robert M. (1997), **A Primer On Crime And Delinquency**, USA: Wadsworth Pub.
- Chambliss, William J.(1996), "Toward a Political Economy of Crime", iç. **Criminological Perspectives**, (Edit: John Muncie vd.), London: Sage Pub.
- Croal, Hazel (1988), **Crime And Society in Britain**, Londra : Longman Pub.

- Einstadter, Werner ve Stuart Henay (1995), **Criminological Theory**, Harcourt Brace College Publishers.
- Hagan, John (1985), **Modern Criminology: Crime, Criminal Behavior, And Its On Control**, McGraw-Hill.
- Hagan, John , John Simpson ve A. R. Gillis (1987), "Class in the Household: A Power-Control Theory of Gender and Delinquency," **American Journal of Sociology**, v. 92, n. 4, ss. 788-816.
- Hagan, Frank E. (1991), **Introduction to Criminology**, Chicago: Nelson-Hall.
- Farrington, David P. (1997), "Human Development And Criminal Careers", **The Oxford Handbook of Criminology**, New York: Oxford University Press.
- İçli, Tülin G. (2003), "Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet," **Sosyolojiye Giriş**, (Ed. İhsan Sezal), Ankara: Martı Yay.
- Lea, John, Jock Young (1996), "Relative Deprivation", iç. **Criminological Perspectives**, Edit: John Muncie vd.), London: Sage Pub.
- Livingstone, Jay (1996), **Crime ve Criminology**, USA: Prentice Hall.
- Marshall, Gordon (1999), **Sosyoloji Sözlüğü** (Çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- Maguire, Mike (1997), "Crime Statistics, Patterns, and Trends: Changing Perceptions and Their Implications," **The Oxford Handbook of Criminology**, (Ed: Mike Magurie vd.), USA: Oxford Univ. Press,
- Muncie, John (2001), **The Sage Dictionary of Criminology**, (Ed. Eugene Mclaughlin ve John Muncie), London: Sage Publications.
- Quinney, Richard (1977), **Class, State, and Crime**, New York: David Mckey.
- Regoli, Robert M ve John D. Hewitt, (1997), **Delinquency in Society**, USA: McGraw-Hill.
- Scully, Diana (1994), **Tecavüz: Cinsel Şiddeti Anlamak**, (Çev: Şirin Tekeli ve Laleper AYTEK) İstanbul: Metis Yayınları.
- Shoemaker, Donald J. (1990), **Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior**, USA: Oxford University Press.
- Taylor, Ian, P. Walton ve Jock Young (1981), **The New Criminology**, London: Routledge ve Kegan Paul.
- Walklate, Sandra (1998), **Understanding Criminology: Current Theoretical Debates**, Buckingham-Philadelphia: Open University Press.
- Williams III, Frank P. Marilyn McShane D. (1999), **Criminological Theory**, USA: Prentice Hall.